

Список бібліографічних посилань

1. Кленова М. А. Влияние психоэмоционального состояния и личностных характеристик на выбор стратегий преодолевающего поведения. *Психология обучения*. 2014. №11. С. 43–54.
2. Станибула С. А. Копинг-стратегии: функционирование и развитие в онтогенезе. *Известия Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины. Серия: Социально-экономические и общественные науки*. 2017. № 2(101). С. 49–52.
3. Ильин Е. П. Различия в копинг-стратегиях в использовании защитных механизмов // *Психология индивидуальных различий* / Е. П. Ильин. СПб. : Питер, 2004. С. 412–431.

Одержано 09.03.2019

Предоставлено теоретическое содержание проблемы преодолевающего поведения в гендерном аспекте. Эмпирическое исследование данной проблематики было направлено на изучение стратегий преодолевающего поведения как психологического ресурса у мужчин и женщин.

Ключевые слова: преодолевающее поведение, мужчины, женщины, стратегии преодолевающего поведения.

УДК 159.94:37.064.1:316.613.434

Любов Сергіївна ПРОЦИК,

кандидат психологічних наук,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
психологічного забезпечення Державного
науково-дослідного інституту МВС України;

Олександра Юріївна СИДОРЕНКО,

кандидат психологічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
психологічного забезпечення Державного
науково-дослідного інституту МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ УЧИТЕЛЬСЬКОГО ТА БАТЬКІВСЬКОГО БУЛІНГУ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Розглянуто особливості проявів булінгу в учнівському середовищі. Виявлено причини учительського та батьківського булінгу. Описані особливості дитячої поведінки, що можуть вказувати на ознаки учительського булінгу. Запропоновані шляхи профілактики розглянутих видів булінгу, і конкретні кроки щодо вирішення конфліктних стосунків між дітьми та учителями.

Ключові слова: школа, булінг, діти, вчителі, батьки.

До негативних соціальних явищ, які останнім часом активно поширюються і у світі, і в нашій країні безпосередньо, відносяться прояви булінгу в учнівському середовищі. У будь-якій школі можна виявити факти цькування, провокацій, фізичного або емоційного тиску як серед дітей, так і в стосунках учнів з учителями.

Булінг – це законодавчо новий вид насильства, який проявляється у дії або бездіяльності учасників освітнього процесу, що полягає у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, котрі вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1].

Характерною відмінністю булінгу від насильства є не системність, як прийнято вважати, а чіткий розподіл ролей – агресор, жертва, яка не чинить супротиву та глядачі. Адміністративна відповідальність за вчинення булінгу настає з 14 років. Адо настання цього віку дії дитини можуть бути кваліфіковані як хуліганство, нанесення тілесних ушкоджень тощо, що тягне за собою вже кримінальну відповідальність.

Існують такі види булінгу, які останнім часом відійшли на другий план, але є не менш актуальними – *це учительський булінг та булінг батьківський по відношенню до педагогів.* За даними проведених досліджень були виявленні наступні чинники, що призводять до проявів учительського булінгу: 60 % вчителів постійно відчують психологічний дискомфорт під час роботи, 85 % перебувають у стані хронічного професійного стресу, для 85 % жінок-педагогів їх діяльність негативно впливає на сімейні стосунки, 80 % всіх проблем зі здоров'ям вчителів є наслідками психоемоційних відхилень [2].

Іноді педагоги упереджено ставляться до дитини, прилюдно висміюють її відповіді, зовнішній вигляд чи осуджують за щось. Але це можуть бути звичайні конфлікти, які швидко виникають і так само швидко згасають. У разі цькування конфлікт найчастіше має особистісне підґрунтя та носить систематичний характер. *Особливостями дитячої поведінки, що можуть вказувати на ознаки учительського булінгу є:* небажання дитини йти до школи; падіння успішності навчання з конкретного предмету; поступове зниження самооцінки; відсутність у дитини бажання розповідати про шкільні події; страх перед покаранням вчителя тощо. Такі діти відрізняються заниженою

самооцінкою, гіпертрофованим почуттям провини, іноді підвищеною агресивністю. Якщо жертвою булінгу стає підліток, то, на жаль, ця трагедія може призвести до суїциду або синдрому «активного стрілка».

Для врегулювання конфліктів між вчителем та дитиною немає єдиного алгоритму, адже в цьому випадку багато вирішує рівень професіоналізму вчителя, але можемо порекомендувати наступне. Після розмови з дитиною батькам варто оцінити ступінь глибини проблеми, спокійно й об'єктивно поговорити з учителем та з'ясувати його думку щодо наявного конфлікту. Для зменшення ризику виникнення негативного емоційного фону під час розмови потрібно слідувати, щоб бесіда будувалась за принципом викладу конкретних фактів, а не на пошуку винних та взаємних звинуваченнях. Батькам не потрібно остерігатись того, що вчитель «зіпсує життя» дитині, адже якщо педагог дійсно зловживає посадовими обов'язками, на нього завжди можна вплинути через директора, представників департаменту освіти і т. д. В такому випадку перша скарга має бути на ім'я директора школи, а із заявою про перевірку методів педагогічного впливу конкретного вчителя звертатися до Управління освіти району або міста. За потреби йти з відповідною заявою в Управління (відділ) у справах сім'ї та молоді та звертатися до поліції. Якщо подібні звернення не дають результату, то батькам потрібно подавати позовну заяву до суду [3].

Трапляються випадки, коли дитина скаржиться на вчителя, але насправді факт учительського булінгу не підтверджується. Адже деякі діти є чудовими маніпуляторами, вони одягають «маску жертви» для особистої вигоди (наприклад, виправдання себе перед батьками за погані результати у навчанні, негативну поведінку тощо). Тому у випадку скарг на вчителя з боку дитини батькам потрібно намагатися спокійно та неупереджено розібратися в конфлікті, що склався.

Останнім часом почастішали випадки *батьківського булінгу по відношенню до педагогів. Причинами таких випадків можуть бути заочні та упереджені висновки батьків (штамп «поганий вчитель»), підвищений рівень особистої роздратованості, конфліктності, невинуваті очікування, стереотипи мислення тощо. Щоб уникнути зазначених проблем батькам потрібно не поспішати з висновками, уміти вислуховувати думку вчителів, бути толерантними, а також від початку вибору школи і до її завершення дитиною будувати партнерські стосунки з педагогами.*

Таким чином, підводячи підсумки, хотілося б зазначити, що на жаль в сучасній школі досить розповсюдженим явищем стали випадки дитячого, учительського та батьківського булінгу. Не завжди

батьки та вчителі можуть самостійно врегулювати конфлікт, тому для його вирішення необхідно підключати адміністрацію школи чи інші контролюючі інстанції. Якщо ж ситуація зайшла занадто далеко, і не вдається конструктивно владнати проблему, дитина перебуває в постійній стресовій ситуації, а адміністрація школи не поспішає на допомогу, то найкращим виходом буде перехід дитини до іншого навчального закладу. При цьому батькам не варто перекладати відповідальність за виховання дитини тільки на вчителів, адже і в новій школі ситуація може повторитися.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : закон України від 18.12.2019 № 2657-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19> (дата звернення: 18.03.2019).

2. Лапко С. В., Ленська О. В., Тимбота М. А. Психоемоційний стан викладача в сучасних умовах // Проблема людини у соціально-гуманітарному та медичному дискурсах: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (м. Харків, 31 берез. 2016 р.) / Харків. нац. мед. ун-т. Харків, 2016. С. 120–121.

3. Протидія та попередження булінгу (цькуванню) в закладах освіти // PROMETHEUS : сайт. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:MON+AB101+2019_T2/about?fbclid=IwAR1_zjtmLfS1NlwBGeikuTohaFR5RlquuG5SbSeNzo-Mhp24Agcx6CP8sp8 (дата звернення: 18.03.2019).

Одержано 21.03.2019

Рассмотрены особенности проявления буллинга в ученической среде. Выявлены причины учительского и родительского буллинга. Описаны особенности детского поведения, которые могут указывать на признаки учительского буллинга. Предложены пути профилактики рассмотренных видов буллинга и конкретные шаги по решению конфликтных отношений между детьми и учителями.

Ключевые слова: школа, буллинг, дети, учителя, родители.